

Een beeld van een kind

Anders kijken naar kinderen met 'Ziko-Vo' en 'MijnPortret'

Hoe kun je een kind goed opvolgen en je aanpak afstemmen op zijn ontwikkeling? Het kindvolgsysteem *ZiKo-Vo* geeft een antwoord op die vraag. Het is een systeem voor de allerkleinsten van 0 tot 3 jaar en het werd in 2008 door Ecego ontwikkeld in opdracht van Kind en Gezin. Door het grote succes en de uitdrukkelijke vraag vanuit de kleuterschool werd er in 2010 een variant ontwikkeld voor 3 tot 6 jaar: 'Mijn Portret'.

Portret

ZiKo-Vo is een vrij eenvoudige manier om de ontwikkeling van baby's en peuters op te volgen. Om de twee maanden vul je een 'portret' in van elk kind in zijn opvangsituatie. Op basis van dat portret kan de onthaalouder of begeleider bepaalde acties ondernemen voor de opvang of voor elk kind apart. Eigenlijk is *ZiKo-Vo* een vertaling van *ZiKo*: het 'Zelfevaluatie-instrument voor welbevinden en betrokkenheid van kinderen in de opvang' voor onthaalouders. **Intussen wordt het ook steeds meer in kinderdagverblijven gebruikt en in een aangepaste vorm (MijnPortret) heeft het ook ingang gevonden in het kleuteronderwijs.**

Elk kind is bijzonder

'*ZiKo-Vo* en *MijnPortret* stellen de beleving van kinderen centraal. Het volgsysteem biedt een stramien om gericht te observeren en van daaruit te reageren. Het helpt je antwoorden te vinden op belangrijke vragen als *Hoe goed voelt dit kind zich?* (welbevinden) en *Hoe geboeid is het bezig?* (betrokkenheid). Het fijne aan dit systeem is dat je het als gebruiker kunt aanpassen aan wat je zelf

Eén doorgaande lijn van nul tot achttien jaar

"Toen ik vroeger ellenlange observatielijsten invulde had dat weinig invloed op mijn praktijk. Door welbevinden en betrokkenheid als richtsnoer te nemen bij het observeren, zie ik vaak bijna meteen wat mij te doen staat."

De vragen 'Hoe voelt een kind zich?' (welbevinden) en 'Hoe boeiend is het voor hem/haar?' (betrokkenheid) zijn de twee sleutelvragen in de volgsystemen die door CEGO (Centrum ErvaringsGericht Onderwijs) werden ontwikkeld. De volgende materialen zijn beschikbaar voor kinderopvang en onderwijs en garanderen een doorgaande lijn van 0 tot 18 jaar.

Kinderopvang:

0-3 jaar: Laevers, F. et. al. (2008). *ZiKo-Vo: een kindvolgsysteem voor baby's en peuters*. Leuven: CEGO Publishers.

Basisonderwijs:

3-6 jaar: Laevers, F. et. al. (2010). *MijnPortret: Ontwikkeling zien en bevorderen bij peuters en kleuters*. Leuven: CEGO Publishers.

3-6 jaar: Laevers, F. et. al. (2007). *Procesgericht kindvolgsysteem voor kleuters (KVS-K)*. Mechelen: Wolters Plantyn.

3-12 jaar: Laevers, F. et. al. (2006). *Een digitaal procesgericht leerlingvolgsysteem*. Leuven: Mechelen: Wolters Plantyn.

Secundair onderwijs

12-18 jaar: Laevers, F. & Verhoeven, A. (2003). *Procesgericht leerlingvolgsysteem voor 12- tot 18-jarigen*. CEGO: Leuven. (niet meer beschikbaar)

¹ *ZiKo* werd in 2005 ontwikkeld als een zelfevaluatie-instrument voor de kinderopvang. Je kunt de handleiding en de formulierenset gratis downloaden via www.cego.be (klik op 'Projecten' en dan op 'Project Kind en Gezin').

haalbaar vindt. De basis is een figuur waarmee je visueel duidelijk maakt hoe het kind de opvang/school beleeft en wat die beleving beïnvloedt. Het portret geeft een overzicht van de stappen die het kind in zijn ontwikkeling heeft gezet, en als je er de vorige portretten bijneemt, zie je in één oogopslag de evolutie die het heeft doorgemaakt. In de acht ontwikkelingsdomeinen rond de figuur wordt opgelijst waar het kind staat, wat zijn talenten zijn en welke vragen de begeleider daar eventueel bij heeft. In ieders ontwikkeling zijn er enkele mijlpalen, maar toch ontwikkelt elk kind vooral via een eigen spoor. Om dat spoor zo goed mogelijk te kunnen volgen, wordt het kind in dit systeem alleen met zichzelf vergeleken en worden er geen strikte normen vastgelegd.

Holistisch

Bovendien bekijkt het volgsysteem elk ontwikkelingsdomein als één samenhangend geheel en niet als een optelsom van losse vaardigheden. Of het kind nu een puzzel legt of een deksel op een potje

Als het kind zich goed voelt en intens bezig is, weet je dat je aanpak aansluit bij wat het nodig heeft.

past, het oefent op dezelfde manier zijn 'kleine motoriek'. Daarbij ligt de nadruk altijd op het positieve: op wat het kind allemaal al kan en niet op wat het *niet* kan. Hoewel dat in de praktijk niet altijd gemakkelijk is, zorgt het er wel voor dat je op een andere manier naar kinderen gaat kijken.

Om het positieve nog meer te benadrukken, werken we met kroontjes boven elk ontwikkelingsdomein. Door een bepaald kroontje in te kleuren, kan de begeleider aangeven wat het 'talent' is van elk kind. Of een kind 'zwakker' is of 'sterker' dan leeftijdsgenootjes, is hier van geen tel: bij elk kind wordt gezocht naar iets wat het goed ligt.

"MijnPortret, een prachtig werkinstrument"

"Ik was al jaren op zoek naar een handig en leuk 'meetinstrument' om het welbevinden en de betrokkenheid van mijn peuters in kaart te brengen. Ik heb zelf een paar keer geprobeerd om iets in elkaar te steken, maar ik was er nooit helemaal tevreden over. Tot ik via Cego kon kennismaken met 'MijnPortret'.

Eindelijk! Eindelijk een goed observatiedocument, gericht naar jonge peuters in volle ontwikkeling. Een handig document van één enkele bladzijde, waarop alle ontwikkelingsdomeinen terug te vinden zijn. En het oog wil ook wat. Ik was door het speelse uitzicht van het observatieblad. Het ziet er vrolijk uit! Het is een groot blad waar je gemakkelijk op kunt noteren. Dat is alvast een pluspunt. Ik hoef me er geen zorgen over te maken dat ik sommige aspecten van de peuterontwikkeling vergeet, want het document geeft me een goede richtlijn.

Bij een oudercontact kun je heel snel en duidelijk de bevindingen van de peuter samen met de ouders overlopen. Ook veranderingen in de ontwikkeling zijn duidelijk zichtbaar en kunnen vlot besproken worden. Met 'MijnPortret' verloopt een oudercontact minder 'schools'. Het is echt een handig werkdocument. Aan de slag!"

An van Meerbeek, peuterjuf in basisschool 't Centrum, Rotselaar

Voorbeelden van kroontjes

Helena, 16 maanden (zie foto's blz. 20)

Helena oefent telkens weer haar fijne motoriek. Mama helpen met uien pellen, de sluiting van een fietshelm open- en dicht doen, de verschillende lagen van spruitjes afpellen, heel fijne krulletjes maken met een potlood,... Telkens weer valt haar fijne motoriek op. Meer nog, ze doet het niet alleen graag en veel, ze is er ook erg bedreven in.

“Met Ziko-Vo ontsnapt geen enkel kind nog aan onze aandacht”

“Wij zijn in januari vorig jaar met ZiKo-Vo gestart en we zagen meteen de voordelen. Je observeert de kinderen intenser, het is leuk voor de ouders en het komt ook de communicatie tussen de ouders en de begeleiders ten goede. Dit volginstrument brengt veel aspecten in het groeiproces in beeld en je ontdekt de interesses en mogelijkheden van elk kind in de groep. Of het kind in kwestie nu veel of weinig naar de opvang komt, een vaste begeleidster vult voor elk kind één keer om de twee maanden het portret in. Dat portret wordt eerst besproken met de staf. Die bespreking nodigt uit om dingen in vraag te stellen, na te denken en actiepunten voor meer welbevinden en betrokkenheid uit te diepen. Een groot voordeel van het volgsysteem is dat je niet alleen het verhaal van de iets drukkere kinderen op tafel legt, maar dat ook de stillere kinderen aan bod komen. En dat is een verschil met vroeger: nu ontsnapt geen enkel kind meer aan onze aandacht. Daarna bespreken we het portret met één van de ouders. Zo worden de overeenkomsten tussen de opvang- en de thuissituatie duidelijk. Het positief benoemen van alle domeinen vraagt een bepaalde manier van denken. Het invullen van de ontwikkelingsdomeinen lukt al aardig. Alleen de elementen ‘ontdekken van de wereld’ en ‘zelfsturing’ zijn moeilijker in te schatten. We stellen vast dat de rol van de begeleidster in het verhogen van het welbevinden en de betrokkenheid bij ons nog niet altijd goed is uitgewerkt, maar het is zeker de bedoeling dat de observaties als leidraad dienen om een kwalitatieve opvang op maat van de kinderen te garanderen. Daarvoor is een intensere begeleiding noodzakelijk om concrete kwesties te kunnen verwoorden, tot een goede synthese te komen en observaties te koppelen aan acties. Het totaalpakket van ZiKo en ZiKo-Vo is iets waar we negen jaar geleden naar uitkeken. Door die systemen te gebruiken is er heel wat veranderd: elk kind krijgt zijn eigen plek in de opvang.”

Annick Vanderper en Lut Devolder, verantwoordelijken kinderdagverblijf Wieltjeshove

Daan, 15 maanden

Wanneer ik Daan zie, vangt hij onmiddellijk mijn aandacht met zijn blik. Grote nieuwsgierige ogen en een onweerstaanbare lach zorgen ervoor dat hij in gezelschap vaak heel snel alle aandacht heeft. Hij maalt er niet om wanneer hij van schoot naar schoot gaat, integendeel, hij geniet er van. En hij lijkt het bewust uit te spelen. Wanneer de voorleespaapa bij de onthaalmoeder komt voorlezen, strekt hij zijn armen uit, alsof hij de man met alles wat hij in zich heeft wil verwelkomen.

Keisuke, 4 jaar (zie foto's blz. 22-23)

Keisuke is een geweldige observator. Technische zaken boeien hem mateloos. En telkens weer probeert hij ze zo realistisch mogelijk na te bouwen. De laatste twee weken is hij geboeid door een plooitafel. Hij gebruikt hout en papier om de tafel zo echt mogelijk na te bouwen. Met succes. Na veel proberen en met een grote dosis doorzettingsvermogen komt hij tot een levensecht resultaat. Ziet de papieren plooitafel er niet schitterend uit? En wat meer is, ze plooit nog ook!

Elk kind ontwikkelt via een eigen spoor. Om dat spoor zo goed mogelijk te kunnen volgen, wordt het kind in dit systeem alleen met zichzelf vergeleken en zijn er geen strikte normen vastgelegd.

Door de ogen van het kind

Zowel Ziko-Vo en MijnPortret als Ziko en het *Procesgericht KindVolgSysteem* (PKVS) zijn instrumenten die vertrekken vanuit hetzelfde principe: je kijkt in de eerste plaats naar hoe een kind het stelt in de opvang. Als het zich goed voelt (welbevinden) en intens bezig kan zijn (betrokkenheid), weet je als begeleider dat je aanpak aansluit bij wat het kind nodig heeft.

Waar *Ziko* en het *PKVS* vertrekken vanuit de observatie van de hele groep, vertrekken *Ziko-Vo* en *MijnPortret* vanuit het individuele kind. Door een portret in te vullen maak je – onrechtstreeks – een analyse van wat het kind nodig heeft om zich

goed te voelen en uitgedaagd te worden. Hierdoor krijg je automatisch tips over wat je in jouw werking voor dat ene kind kunt doen. De beide volgsystemen vullen elkaar dus duidelijk aan. Als begeleiders zelf op regelmatige basis – bijvoorbeeld om de twee maanden – portretten invullen, blijven ze aandacht hebben voor het welbevinden en de

betrokkenheid van elk kind. En een halfjaarlijkse scanning van een halfuurtje opvang met *ZiKo* of het driemaandelijks invullen van het *PKVS* geeft je een beeld van waar je als groep staat.

De nadruk ligt altijd op het positieve. *Ziko-Vo* en *MijnPortret* zorgen ervoor dat je op een andere manier naar kinderen gaat kijken.

“*ZiKo-Vo* helpt mij om genuanceerder naar kinderen te kijken”

“Een jaar geleden introduceerde onze dienstverantwoordelijke *ZiKo-Vo*. Ik ben er meteen mee aan de slag gegaan, want ik was niet tevreden over het kindvolgsysteem waar ik tot dan mee werkte: een boekje met routinevragen waarop je ‘ja’ of ‘nee’ moest antwoorden. Met *ZiKo-Vo* benader je het kind op een heel andere manier. Zelfs als ik de naam van het kind niet invul op het portret, weet de dienstverantwoordelijke over wie het gaat. Bij het vorige systeem was dat niet zo.

Ik vul de portretten om de twee à drie maanden in, voor alle kinderen op hetzelfde moment. De week erop geef ik het mee aan de ouders, met de vraag om het verder aan te vullen. Wanneer zij het terugbezorgen, praten we erover. En in de laatste week van die maand bespreek ik de portretten met de dienstverantwoordelijke. Bij het invullen leg ik vooral de nadruk op het middenstuk van het portret: hoe het kind de opvang beleeft. Bij de ontwikkelingsdomeinen geef ik een eerste aanzet en ik vraag daarna aan de ouders om aan te vullen met voorbeelden uit de thuissituatie. Hun reacties zijn super. Ze vinden het fijn om te zien hoe hun kind in de opvang is en hoe zijn relatie met de anderen eruitziet. Zo staan ouders ook eens stil bij de ontwikkeling van hun spruit en ik krijg ondertussen veel bruikbare informatie van hen. Zelfs bij ‘zorgenkinderen’ is het makkelijker om een gesprek te voeren aan de hand van een portret met concrete voorbeelden. *ZiKo-Vo* helpt mij om genuanceerder naar kinderen te kijken, omdat de eigenheid van elk kind zo mooi naar boven komt. Dankzij de portretten zie ik veel beter hoe een kind evolueert. Zo hebben de meeste kinderen bij de start een lager welbevinden dan een paar maanden later. Die ontwikkeling in kaart brengen is erg motiverend.”

Marian Waiglein, onthaalmoeder

Vanaf september krijgen ook peuters en kleuters een rapport

Vanaf volgend schooljaar mogen ook peuters en kleuters een ‘rapport’ verwachten. Het Expertisecentrum voor Ervaringgericht onderwijs (ECEO) van de KU Leuven ontwikkelde een systeem om ouders op de hoogte te houden van de ontwikkeling van hun uk. De techniek werd twee jaar geleden geïntroduceerd bij crèches en onthaalmoeders en loopt als een trein.

LEUVEN - Het woord ‘rapport’ hoort behalve Sillens van het ECEO niet graag: bevoordelingen kunnen er altijd een teken van nadruk lig op het positieve. Op alle niveaus moeten begeleiders op zoek naar het talent van een kind.

In steeds meer kinderdagverblijven moeten ouders tweemaandelijks op ‘ondercomen’ het *ZiKo-Vo* systeem invullen. Het is een systeem om ouders op de hoogte te houden van de ontwikkeling van hun uk. De techniek werd twee jaar geleden geïntroduceerd bij crèches en onthaalmoeders en loopt als een trein.

“Vroeger kwamen we een maandelijks rapport uit. Nu wordt het systeem twee maanden een keer gebruikt.”

“Vroeger kwamen we een maandelijks rapport uit. Nu wordt het systeem twee maanden een keer gebruikt.”

ANNECK VANDERPER (ONDERDOGVORBERUF WELTJESHOVE): In plaats van op problemen te letten, kijken verzorgsters nu naar wat een kind boeit en waar het goed in is.

beheiden de verzorgsters hoe hun kind op dat domein evolueert. Was er een probleem of vonden we dat een kindje wat extra stimulatie kon gebruiken, dan volgde er een kindgesprek met de ouders.

Maar die was dus meestal een gesprek met een boodschap die ouders niet altijd even leuk vinden. “We gingen inderdaad uit van bijzorgingen die nodig waren”, zegt Vandelper. “In mijn tijd was het systeem twee maanden een keer gebruikt met de ouders hebben. De verzorgsters kijken nu ook op een heel andere manier naar de kindjes. In plaats van op problemen te letten, kijken ze wat een kindje boeit, wat het bezig

kinderen evolueren nu eenmaal anders. Mijn dochterje is met betrekking tot grote motoriek vooral bezig met trappen opklauteren. Haar nichtje richt zich op sprongen en rollen. Althet prima, zolang ze zich maar ontwikkelen. We geven veel voorkeur aan de positieve en daar zeggen we wel dat er altijd een cruciaal is. Als er kind op twee jaar nog niet staait, moet ik inderdaad opperen of dat niet eens onderzocht moet worden. Maar daarvoor hebben we een valie in de hoeken van het mannetje met een vraagstuk. Op die plek kunnen onthaalmoeders en verzorgsters hun twijfels en vragen kwijt. Het is nooit de bedoeling om het kind zonder meer raar te geven met de ouders. Het is een leidraad voor een gesprek.”

Talenten in plaats van tekorten
ZiKo-Vo werd een succes. Vier jaar mede door de bijzorg van de tien diensten voor onthaalouders zich aan voor een infomessie. Sinds januari passeerden er nog eens bijna duizend getrouwe bezoekers. Door de populariteit komt er nu nog meer aandacht naar toe. Ook *MijnPortret* op de markt, een aanpak voor peuters en kleuters. Ook op school behoort het pilootproject veel goed.

“De ontwikkelingsdomeinen werden aangepast aan het kleuteronderwijs. Bovendien heeft de toetsing op de achtergrond van het blad de mogelijkheid om het kind nog zelf dingen te laten uitvoeren of ontdekken over het kind toe te voegen. Het belangrijkste is dat we altijd vragen van de vraag ‘Wat kan dit kind wel?’” zegt Sillens. “Wat is zijn talent, dat is van belang, niet de zogenaamde ‘tekorten’ waar het onderwijs en de kinderopvang zich vaak focussen.”

Communicatie met ouders

Via het ingevulde portret ondersteunen en versterken we de communicatie met de ouders. Het visuele aspect spreekt onmiddellijk aan en biedt in één oogopslag een leidraad voor gesprekken. Het geeft enerzijds heel concrete informatie over hoe de begeleidster het kind kent en ervaart binnen de setting (bij de onthaalmoeder, in het kinderdagverblijf of binnen het kleuteronderwijs). Anderzijds laat het de dialoog toe om jouw beeld van het kind te toetsen en aan te vullen met informatie van de ouders. Zij kennen het kind immers het best vanuit andere contexten. Het zorgt ervoor dat de gesprekken met de onthaalouder/begeleider breder gaan. Een ouder getuigt: *“Het is heel interessant om te lezen. Het is verrassend om te lezen dat mijn kind soms anders reageert in de opvang dan thuis. Het biedt een heel goed beeld van de ontwikkeling van je kind en je staat als ouder ook extra stil bij hoe je je eigen kind verder kunt stimuleren. Het portret en de gesprekken geven me ook tips.”*

In het kleuteronderwijs

Voor het kleuteronderwijs (3 tot 6 jaar) is *ZiKo-Vo* aangepast en aangevuld met elementen uit het Procesgericht Kindvolgsysteem². De basisidee is identiek aan die van *ZiKo-Vo*. Aanpassingen zitten vooral in de verwoording van een aantal ontwikkelingsdomeinen (zo spreken we van ‘logisch en wetenschappelijk denken’ in plaats van ‘verstandelijke ontwikkeling’). Muzische expressie werd toegevoegd als extra domein. Op de achterzijde van de formulieren is er in de kleutervariant plaats voor eigen creaties van kinderen: een eigen getekend portret, kunstwerkjes, foto’s,... Ook hier biedt het een houvast in de communicatie met de ouders: het is een ideale kapstok om te gebruiken bij gesprekken op ouderavonden. Maar ook tijdens teamoverleg en overgangsgesprekken tussen collega’s van de ver-

² Laevers, F. et al. (2007). *Procesgericht kindvolgsysteem voor kleuters (KVS-K)*. Mechelen: Wolters Plantyn.

schillende kleuterklassen is het richtinggevend: doordat alle info op één bladzijde staat, helpt het uitstekend om een totaalbeeld te krijgen van de ontwikkeling. Maar bovenal is het een positief verhaal dat de potentiële talenten en sterktes van elk kind goed in de verf wil zetten.

Ferre Laevers, Mieke Daems, Griet De Bruyckere, Bart Declercq, Kristien Silkens, Gerlinde Snoeck

“MijnPortret doet me grondiger nadenken”

“Van bij de eerste aanblik vond ik *MijnPortret* een prachtig instrument. Met welbevinden en betrokkenheid als start krijg je heel gemakkelijk een algemene en volledige indruk van de kleuter. De kleuter en de verschillende ontwikkelingsgebieden staan centraal en de relatie tussen de kleuter, de andere kleuters en de juf komt in beeld. De verschillende domeinen worden uitgelicht, waardoor ik het gemakkelijk kan gebruiken in relatie met het *Procesgericht Kindvolgsysteem*. Je denkt verder na dan enkel over het klasgebeuren en vraagt jezelf af hoe het kind zich thuis gedraagt en wat er daar zoal gebeurt. Niet enkel de kleuter staat centraal, maar ook zoveel andere mensen die met hem in contact komen. Ik heb het werkdokument met verschillende ouders besproken en ze vonden het heel fijn om zo’n volledige samenvatting van hun kind te zien op één blad. Met ouders die achter het instrument staan, groeit het beslist uit tot een mooie wisselwerking tussen de school en thuis. Het document heeft me concrete aanknopingspunten gegeven om met een oudercontact te beginnen. Je ziet alles en je vergeet niets. Alle dingen die gezegd moeten worden staan gewoon opgeschreven.

Het enige lastige element is dat het met een grote klas een hele klus is om alles in te vullen en bij te houden, zeker als je het goed wilt doen. Het vraagt ook veel sensitiviteit, want alle aspecten komen heel duidelijk naar voor en dat kan confronterend zijn voor de ouders. Het roept soms veel vragen op bij hen. Dat is toch wel moeilijk om te duiden, vooral bij kleuters die extra zorg vragen.”

Nadia Bas, peuterjuf in basisschool Catharina in Hasselt